

احکام (۱ و ۲)

ویژگی، دوره، بدو خدمت درجه‌داری

محرر رضا صداقت

سازمان عقیدتی سیاسی ناجا
معاونت تربیت و آموزش

۱۳۹۷

احکام (۲۰۱)

تهیه کننده: شهید شهید علامه امام صادق (ع)

بر سنده: محمدرضا باهنر

ناظر علمی: هادی مزینانی

ناظر سازمان: هادی مزینانی

ناظر نهایی: عزت‌الله معتمد

ویراستار: اعظم رضایی

وایایش نهایی: عبدالرحمن حیاتی

ناشر: زمزم هدایت

چاپ: آبتوس ○ نوبت چاپ: اول ○ تاریخ چاپ: ۱۳۹۷

شمارگان: ۵۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۴۶-۵۷۹-۸

آدرس ناشر: قم، خیابان دورشهر، نبش کوچه ۳، پلاک ۸۱

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۳۰۷۳۵، همراه: ۰۲۵-۲۵۳۲۸۸۷

شناسه افزوده:	صداقت، محمد رضا، ۱۳۵۵-
عنوان:	احکام (۱ و ۲): ویژه دوره بدو خدمت در جهادری / محمد رضا صداقت؛ سازمان
مشخصات نشر:	ع: دینی سیاسی ناجا، معاونت تربیت و آموزش.
مشخصات ظاهری:	قم: پژوهشکده تحقیقات اسلامی امام صادق (ع)، انتشارات زمزم هدایت، ۱۳۹۷.
شابک:	۱۲۰ ص
وضعیت فهرست نویسی:	۸-۵۷۹-۲۴۶-۹۶۴-۹۷۸ ریال
موضوع:	فقه جعفری -- رساله عملیه
موضوع:	Islamic law, Ja'fari -- Handbooks, manuals, etc.
موضوع:	فقه جعفری -- رساله عملیه -- پرسش ها و پاسخ ها
موضوع:	Islamic law, Ja'fari -- Handbooks, manuals, etc. -- Questions and answers
شناسه افزوده:	نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران؛ معاونت تربیت و آموزش
شناسه افزوده:	پژوهشکده تحقیقات اسلامی، انتشارات زمزم هدایت
رده بندی کنگره:	۱۳۹۷ ص ۱۸۳/۹/۸۴۴ BP
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۳۴۲۲
شماره کتابشناسی ملی:	۵۲۳۱۵۶۲

فهرست مطالب

۱۳	پیشگفتار.....
۱۴	مقدمه.....
۱۸	درس اول: تقلید، ولایت و رهبری.....
۱۸	۱-۱. تعریف مکلف.....
۱۸	۲-۱. شرایط تکلیف.....
۱۹	۳-۱. راه‌های شناخت احکام.....
۱۹	۱-۳-۱. اجتهاد.....
۱۹	۲-۳-۱. احتیاط.....
۱۹	۳-۳-۱. تقلید.....
۱۹	۴-۱. اقسام تقلید.....
۲۰	۵-۱. شرایط مرجع تقلید.....
۲۰	۱-۵-۱. عدالت.....
۲۰	۲-۵-۱. اجتهاد.....
۲۱	۳-۵-۱. اعلیت.....
۲۱	۶-۱. راه‌های شناخت مجتهد جامع الشرایط.....
۲۱	۷-۱. راه‌های به‌دست آوردن فتوای مجتهد.....
۲۲	۸-۱. معنای ولایت فقیه.....
۲۲	۹-۱. ضرورت ولایت فقیه.....
۲۳	۱۰-۱. قلمرو ولایت فقیه.....
۲۳	۱-۱۰-۱. اوامر ولایی ولی فقیه.....

۲۳	۱۰-۲. احکام ولایی ولی فقیه.....
۲۳	۱۰-۳. اجرای حدود.....
۲۴	۱۰-۴. مقدم بودن اختیارات ولی فقیه بر اختیارات آحاد امت.....
۲۴	۱۰-۵. اداره رسانه‌های گروهی.....
۲۴	۱۱-۱. اختلاف نظر ولی فقیه با نظر مرجع تقلید.....
۲۵	درس سوم: آب.....
۲۵	۱-۱. اقسام آبها.....
۲۵	۱-۲. آب زائف.....
۲۶	۱-۲. آب مطلق.....
۲۷	۲-۲. احکام شک در آب.....
۲۸	درس سوم: تخلی.....
۲۸	۱-۳. احکام تخلی (بول و غایط کردن).....
۲۸	۱-۳. رعایت قبله.....
۲۸	۱-۳. پوشش.....
۲۹	۱-۳. استبرا.....
۲۹	۲-۳. اقسام رطوبت‌هایی که گاهی از انسان خارج می‌شود.....
۲۹	۳-۳. تطهیر مخرج بول و غایط.....
۲۹	۱-۳-۳. چگونگی تطهیر مخرج بول.....
۳۰	۲-۳-۳. چگونگی تطهیر مخرج غایط.....
۳۱	درس چهارم: نجاسات.....
۳۱	۱-۴. انواع نجاسات.....
۳۱	۱-۴. بول و غایط.....
۳۲	۱-۴. منی.....
۳۳	۱-۴. مردار (جسد مرده).....
۳۴	۱-۴. خون.....

۳۴	 ۵-۱-۴. سگ و خوک
۳۴	 ۶-۱-۴. مشروبات مست‌کننده
۳۵	 ۷-۱-۴. کافر
۳۵	 ۲-۴. راه‌های ثابت شدن نجاست
۳۵	 ۲۰. چگونگی نجس شدن چیزهای پاک
۳۷	 ۴-۴. احکام نجاسات
۳۸	 درس پنجم: مطهرات
۳۸	 ۱-۵. آب
۳۸	 ۱-۱-۵. طریقه تطهیر ظروف
۳۹	 ۲-۱-۵. طریقه تطهیر غیر ظروف
۴۰	 ۲-۵. زمین
۴۰	 ۳-۵. آفتاب
۴۰	 ۴-۵. استحاله
۴۱	 ۵-۵. انتقال
۴۱	 ۶-۵. اسلام
۴۱	 ۷-۵. تبعیت
۴۲	 ۸-۵. برطرف شدن عین نجاست
۴۲	 ۹-۵. استبرای حیوان نجاست‌خوار
۴۲	 ۱۰-۵. غایب شدن مسلمان
۴۳	 ۱۱-۵. راه‌های ثابت شدن طهارت
۴۴	 درس ششم: وضو
۴۴	 ۱-۶. معنای وضو
۴۴	 ۲-۶. کیفیت وضو
۴۵	 ۱-۲-۶. وضوی ترتیبی
۴۷	 ۲-۲-۶. وضوی اتماسی
۴۷	 ۳-۶. وضوی جبیره‌ای

۴۸	۴-۶. شرایط وضو.....
۴۸	۴-۶-۱. شرایط وضوگیرنده.....
۴۹	۴-۶-۲. شرایط آب وضو.....
۴۹	۴-۶-۳. شرایط ظرف وضو.....
۴۹	۴-۶-۴. شرایط اعضای وضو.....
۴۹	۴-۶-۵. شرایط کیفیت وضو.....
۵۰	۴-۶-۶. شرایط زمان وضو.....
۵۰	۴-۶-۷. مسرت وضو.....
۵۰	۴-۶-۸. احکام وضو.....
۵۱	۴-۶-۹. کارهایی که برای آب وضو گرفت.....
۵۱	۴-۶-۱۰. شک در وضو.....
۵۳	درس هفتم: غسل ۱.....
۵۳	۱-۷. معنای غسل.....
۵۳	۲-۷. انواع غسل (واجب و مستحب).....
۵۳	۳-۷. کیفیت غسل.....
۵۴	۳-۷-۱. ترتیبی.....
۵۴	۳-۷-۲. ارتماسی.....
۵۴	۴-۷. غسل جبیره ای.....
۵۴	۵-۷. شرایط غسل.....
۵۵	۶-۷. احکام غسل.....
۵۷	درس هشتم: غسل ۲.....
۵۱	۱-۸. غسل جنابت.....
۵۱	۱-۸-۱. اسباب جنابت.....
۵۸	۱-۸-۲. کارهایی که بر جنب حرام است.....
۵۸	۱-۸-۳. احکام غسل جنابت.....
۵۹	۲-۸. غسل مس میت.....

۵۹	۸-۲-۱. حنوط
۶۰	۸-۲-۲. کفن
۶۰	۸-۳. نماز میت
۶۰	۸-۴. دفن
۶۲	درس نهم: تیمم
۶۲	۹-۱. موارد تیمم
۶۳	۹-۲. کسب تیمم
۶۴	۹-۳. تیمم در راهی
۶۴	۹-۴. شرایط تیمم
۶۵	۹-۵. احکام تیمم
۶۵	۹-۶. چیزهایی که تیمم بر آن صحیح است
۶۷	درس دهم: شرایط لباس و مکان نمازگزار
۶۷	۱۰-۱. اقسام نماز (نمازهای واجب و مستحب)
۶۸	۱۰-۲. نوافل یومیه
۶۸	۱۰-۳. لباس نمازگزار
۶۹	۱۰-۳-۱. مقدار پوشش در نماز
۶۹	۱۰-۳-۲. شرایط لباس نمازگزار
۷۱	۱۰-۳-۳. مواردی که لازم نیست بدن یا لباس نمازگزار پاک باشد
۷۲	۱۰-۴. مکان نمازگزار
۷۲	۱۰-۴-۱. شرایط مکان نمازگزار
۷۲	۱۰-۴-۲. احکام مکان نمازگزار
۷۵	درس یازدهم: نمازهای یومیه ۱
۷۵	۱۱-۱. اهمیت نمازهای یومیه
۷۵	۱۱-۲. تعداد نمازهای شبانه روز
۷۶	۱۱-۳. اوقات نمازهای یومیه

۷۶	۱۱-۳-۱. وقت نماز صبح.....
۷۶	۱۱-۳-۲. وقت نماز ظهر.....
۷۶	۱۱-۳-۳. وقت نماز عصر.....
۷۶	۱۱-۳-۴. وقت نماز مغرب.....
۷۷	۱۱-۳-۵. وقت نماز عشا.....
۷۷	۱۱-۴-۱. اوقات نماز.....
۷۷	۱-۵. ترتیب بین نمازها.....
۷۹	درس دوازدهم: روزه یوم ۲.....
۷۹	۱۲-۱. اذان و قامة.....
۸۰	۱۲-۲. واجبات نماز.....
۸۱	۱۲-۲-۱. نیت.....
۸۲	۱۲-۲-۲. تکبیر الاحرام.....
۸۳	۱۲-۲-۳. قیام.....
۸۳	۱۲-۲-۴. قرائت.....
۸۶	درس سیزدهم: نمازهای یومیه ۳.....
۸۶	۱۳-۱. رکوع.....
۸۷	۱۳-۲. سجده.....
۹۱	۱۳-۳. ذکر.....
۹۲	۱۳-۴. تشهد.....
۹۲	۱۳-۵. سلام.....
۹۳	۱۳-۶. ترتیب.....
۹۴	۱۳-۷. موالات.....
۹۴	۱۳-۸. قنوت.....
۹۵	۱۳-۹. تعقیب.....
۹۶	درس چهاردهم: نمازهای یومیه ۴.....

۹۶	۱-۱۴. مبطلات نماز
۹۷	۲-۱۴. شکیات
۹۷	۱-۲-۱۴. شک‌های باطل
۹۸	۲-۱-۱۴. شک‌هایی که اعتبار ندارد
۹۹	۳-۲-۱۴. شک‌های صحیح
۹۹	۴-۱۴. نماز احتیاط
۱۰۰	۵-۱۴. سجده سهو
۱۰۲	درس پانزدهم: نماز جماعت مسافر
۱۰۲	۱-۱۵. نماز جماعت
۱۰۳	۱-۱-۱۵. شرایط نماز جماعت
۱۰۴	۲-۱-۱۵. احکام نماز جماعت
۱۰۵	۲-۱۵. نماز مسافر
۱۰۵	۱-۲-۱۵. شرایط شکسته شدن نماز مسافر در نمازهای چهار رکعتی
۱۰۶	۲-۲-۱۵. مسافت شرعی (هشت فرسخ)
۱۰۶	۳-۲-۱۵. قصد مسافت شرعی
۱۰۶	۴-۲-۱۵. سفر شغلی
۱۰۷	۵-۲-۱۴. حد ترخص
۱۰۷	۶-۲-۱۵. قصد اقامت ده روز
۱۰۸	۳-۱۵. نماز سربازان
۱۰۹	۴-۱۵. انتخاب وطن
۱۰۹	۱-۴-۱۵. شرایط وطن اتخاذی
۱۱۱	۲-۴-۱۵. تعدد وطن
۱۱۱	۳-۴-۱۵. إعراض از وطن
۱۱۲	درس شانزدهم: احکام جدید
۱۱۲	۱-۱۶. آلات قمار
۱۱۲	۲-۱۶. موسیقی

۱۱۴	 غنا ۳-۱۶
۱۱۵	 رقص ۴-۱۶
۱۱۵	 فیلم و عکس نامحرم ۵-۱۶
۱۱۶	 آنتن‌های ماهواره‌ای ۶-۱۶
۱۱۶	 تئاتر و سینما ۷-۱۶
۱۱۷	 نقاشی و مجسمه‌سازی ۸-۱۶
۱۱۷	 بخت‌آزمایی ۹-۱۶
۱۱۷	 قمار ۱۰-۱۶
۱۱۸	 لباس، بهرت و تکام پوشش ۱۱-۱۶
۱۱۸	 مصرف، تنیات و ۱۲-۱۶
۱۱۹	 تراشیدن ریش ۱۳-۱۶
۱۱۹	 حضور در مجلس مزعیت ۱۴-۱۶
۱۲۰	 کتابنامه

پیشگفتار

یکی از اهداف مهم سازمان عقیدتی سیاسی ناجا افزایش بصیرت و روزآمد نمودن دانش کارکنان خدوم آن نهاد در حوزه‌های گوناگون عقیدتی و سیاسی است؛ که مسئولیت این امر خطیر بر عهده معاونت تربیت و آموزش سازمان عقیدتی سیاسی ناجا نهاده شده است. در این راستا معاونت موصوف با بهره‌گیری از دانش‌انسان، اساتید و اهل فن نسبت به تهیه و تألیف کتب دوره‌های مختلف آموزشی مصوب با سرفصل‌های برنام‌های تفصیلی مصوب و نیازهای روز کارکنان اقدام نموده و به صورت مستمر در به‌روزرسانی و روزآمد نمودن مطالب آن اهتمام ورزیده است.

کتاب حاضر نیز برای اجرای دوره‌های بدو خدمت درجه‌داری با همکاری پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع) و زیر نظر کارشناسان معاونت تربیت و آموزش سیاسی ناجا (اداره کل پژوهش و تألیفات آموزشی)، برای کارکنان درجه‌دار ناجا چاپ و انتشار یافته است. امید است صاحب‌نظران، محققان و مسئولان محترم، دیدگاه‌ها و پیشنهادهای خود را به منظور رفع نقایص و کاستی‌های احتمالی و تکمیل محتوای اثر حاضر، به این معاونت منعکس نمایند. تألیف از بررسی مورد استفاده قرار گیرد.

سازمان عقیدتی سیاسی ناجا

معاونت تربیت و آموزش

۱۳۹۷

اسلامی است؛ مانند اصول مربوط به باورهای اسلامی و جهان‌بینی اسلامی، اخلاقیات و تربیت اسلامی، اجتماعیات اسلامی، عبادت‌های اسلامی، مقررات مدنی اسلامی، آداب خاص اسلامی در زندگی فردی یا اجتماعی و... ولی آنچه در میان مسلمانان از قرن دوم به بعد دربارهٔ واژهٔ فقه مصطلح شد، قسم خاص آن است که «فقه الاحکام» یا «فقه الاستنباط» نام دارد و آن عبارت است از «فهم دقیق و استنباط عمیق مقررات عملی اسلامی از منابع و مدارک مربوطه».^۱

از دیدگاه شیعه مدرّان قرآن، سنت (قول و فعل و تقریر پیغمبر یا امام)، اجماع، و عقل را چهار منبع عقل است.

بنابراین، فقه در میان قرآن کریم و روایات اسلامی، مفهومی گسترده دارد و عبارت است از شناختی گسترده و ژرف دربارهٔ معارف دینی و دستورهای اسلامی (معارف و اعتقادات، اخلاق و امور تربیتی، و...) که به بخش خاصی اختصاص ندارد؛ ولی به تدریج در اصطلاح علما به‌ویژه فقها، فقط به «فقه الاحکام»^۲ اختصاص یافته است.^۳

از صدر اسلام، واژه‌ای کم‌وبیش مرادف با «فقه» بر میان مسلمین معمول شده است که آن «اجتهاد» نام دارد. اجتهاد از ماده «جهد» به معنای کوشش است؛ ازاین‌رو به فقیه، مجتهد گفته می‌شود که باید منتهای کوشش خود را در استخراج احکام به‌کار بندد.^۴

امام صادق علیه السلام در این باره می‌فرماید:

إِنَّمَا عَلَيْنَا أَنْ نَلْقَى إِلَيْكُمُ الْأُصُولَ وَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَفْرَعُوا.^۵

همان بر ماست که اصول را برای شما بیان کنیم و بر شماست که در [چهارچوب آن اصول] احکام جزئی را استخراج کنید.

۱. ر.ک. همان، ص ۲۶.

۲. یعنی اموری با این هدف که انسان در خارج عمل خاصی انجام دهد، یا عملی که انجام می‌دهد چگونه باشد، چگونه نباشد، و به عبارت دیگر «قوانین و مقررات موضوعه» (ر.ک. همان، ص ۶۵).

۳. شاید اصطلاح کردن فقه در فقه الاحکام به‌وسیله فقهای اسلام از آن نظر باشد که از صدر اسلام آنچه بیشتر مورد توجه و پرسش مردم قرار می‌گرفت، مسائل عملی بود؛ ازاین‌رو، کسانی که در این رشته تخصص داشتند، فقیه شناخته شدند (ر.ک. همان).

۴. ر.ک. همان، ص ۲۸.

۵. ر.ک. محمد بن حسن حرّ عاملی، وسائل الشیعه، تهران، مکتبه الاسلامیه، ۱۴۰۳ق، ج ۲۷، ص ۶۲.

همه ابعاد تربیتی انسان (تربیت جسمی، روحی، عقلی و مافوق آن) نمی‌تواند برعهده بشر باشد؛ زیرا بشر از نیازهای انسان و چگونگی تربیت انسان نسبت به ماورای طبیعت آگاهی ندارد.^۱ هیچ موضوع حیاتی‌ای نیست که اسلام تکلیفی برای آن مقرر نداشته و حکمی درباره آن نداده باشد.^۲ فقه، تئوری واقعی و کامل اداره انسان از گهواره تا گور است.^۳

فقه شیعه، غنی‌ترین فقه دنیاست. به عبارت دیگر، قانونی که با تلاش‌های علمای شیعه، توضیح و تفریع شده است، غنی‌ترین فقه به‌شمار می‌رود و از غنی‌ترین قوانین دنیاست؛ قانونی در دنیا به ادعا نیست.^۴

تربیت اسلامی، جوانی را در بردارد که بر همه جنبه‌های زندگی انسان منطبق است: فردیاً، اجتماعياً، سیاسیاً، عبرتاً، نظامیاً و اقتصادياً؛ فقه الله اکبر، این است. آنچه زندگی انسان را اداره می‌کند، یسی ذهن و مغز و دل و جان، آداب زندگی، ارتباطات اجتماعی، ارتباطات سیاسی، وضع معیشتی و ارتباطات - اارجی، «فقه» است.^۵

نوشتار آموزشی پیش رو، به فرازهایی دسته‌بندی شده است که دستورهای عملی اسلام در بُعد عبادی را بیان می‌کند.

محور اصلی تدوین این کتاب، رساله آموزشی مطابق با فتوای مرجع عالی‌قدر حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای رحمته الله علیه و اجوبة الاسئلة ثنائات معظم له است؛ همچنین برای بیان مسائل جدید به سایت دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای رحمته الله علیه و پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری مراجعه شده است. برای تبیین بیشتر مطالب نیز، توضیح المسائل حضرت امام خمینی رحمته الله علیه، تحریر الوسیله و کتاب بیع ایشان به کار رفته است.

در پایان لازم است مراتب تشکر و قدردانی خود را از تلاش‌ها و دقت نظر جناب حجت الاسلام والمسلمین مزینانی، ناظر محترم علمی و نیز جناب حجت الاسلام والمسلمین

۱. ر.ک. سیدروح الله موسوی خمینی، صحیفه امام، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته الله علیه، ۱۳۸۸، ص ۴، ۱۸۶.

۲. سیدروح الله موسوی خمینی، ولایت فقیه، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته الله علیه، ۱۴۲۳، ص ۱۲.

۳. سیدروح الله موسوی خمینی، صحیفه امام، همان، ج ۲۱، ص ۲۸۹.

۴. ر.ک. همان، ج ۳، ص ۲۳۸.

۵. ر.ک. بیانات مقام معظم رهبری در جمع علما و مدرّسان و فضلاء حوزه علمیه قم، در خجسته سالروز میلاد حضرت مهدی رحمته الله علیه، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰.

معتمد، ناظر نهایی این متن اعلام نمایم؛ همچنین سپاسگزار همکاری‌های مسئول محترم مرکز تدوین پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق علیه السلام، جناب حجت الاسلام والمسلمین پاکیزه در تدوین این کتاب باشم.

این تلاش، گامی کوچک در بیان احکام دین مبین اسلام است. امیدوارم این بضاعت اندک مورد حشودی خداوند والامرتبه و حضرت بقیه الله الاعظم ارواحنا فداء قرار گیرد. از خداوند متعال می‌خواهیم که بر بینش و آگاهی‌های اسلامی ما روز به روز بیفزاید، دانسته‌ها را با پابیندی و اخلاص به‌دانش تبدیل کرده و ما را با مقربان درگاهش محشور بفرماید.

پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق علیه السلام